

MARIA SIWKO

POLITYKA, DEMOKRACJA I INTEGRACJA EUROPEJSKA W OPINII MŁODYCH POLAKÓW

Współczesna młodzież polska traktuje politykę z niewielkim zainteresowaniem i niewielkim zaangażowaniem emocjonalnym. Wykazuje ona raczej obojętność niż odrzucenie. Jeszcze w 1999 r. nie była skłonna popierać skrajnych ideologii – częściej ludzie młodzi niż dorośli lokowali się w środku skali orientacji politycznych i nie dostrzegali raczej partii reprezentującej jej interesy¹.

Z badań socjologicznych wyłania się ponury obraz polskiej polityki. Według młodzieży większość polityków dba tylko o swoją karierę (87%), partie polityczne zainteresowane są wyłącznie zdobywaniem głosów obywateli podczas wyborów, a nie ich opiniami (79%). Politycy w większości nie należą do tych, którzy chcą coś zrobić dla dobra ogółu (76%). Zwykli obywatele nie mają wpływu na to, co robi rząd (74%), a partie polityczne nie reprezentują ich interesów i poglądów (70%). Jedynym jasnym punktem w obrazie polskiej demokracji jest dla młodzieży fakt, że podczas wyborów głosujący mają szansę dokonania rzeczywistego wyboru (74%)².

Wydawać by się mogło, że opinie młodzieży bywają mocno przesadzone, skoro większość partii politycznych ma w swój program wyborczy wpisana troskę o młodzież i jej rozwój. Uważna analiza programów wyborczych partii

Dr MARIA SIWKO – adiunkt, Instytut Polityki Społecznej i Stosunków Międzynarodowych, Politechnika Koszalińska; adres do korespondencji: ul. Kwiatkowskiego 6E, 75-343 Koszalin; tel. 094 343 91 72.

¹ Zob. *Polska i Polacy 2000. Raport*. Red. L. Kolarska-Bobińska. Warszawa 2001.

² *Młodzież polska 2003, Raport*. Warszawa 2004 s. 56. O poglądach młodzieży na politykę początku lat 90. w Polsce szerzej: K. S k a r ż y ń s k a. *Rozumienie polityki przez młodzież i wartość wpływu na sprawy kraju*. „Psychologia Wychowania” 1994 nr 3.

politycznych z lat 1997-2001 w kwestiach młodzieży może prowadzić do wniosku, że nie różnią się one zasadniczo od siebie na poziomie praktyki, natomiast dostrzec można istotne różnice w podejściu ideologicznym. Idee liberalne i postępowe w nauczaniu i wychowaniu ścierają się wyraźnie z ideami konserwatywnymi i autokratycznymi³.

W grudniu 2003 r. – a zatem pół roku przed akcesją Polski do Unii Europejskiej – ponad dwie trzecie młodzieży (68%) nie potrafiło określić swoich poglądów politycznych, a pozostała grupa podzieliła w prawie równym stopniu przekonania lewicowe, centrowe i prawicowe. Również większość badanych uczniów ostatnich klas ponadgimnazjalnych (52%) nie potrafiła wskazać bliskiej sobie partii politycznej. Największe uznanie (10%) znalazła Platforma Obywatelska, a za nią – Samoobrona (8%) i Sojusz Lewicy Demokratycznej (5%). Sporadycznie wymieniano także inne ugrupowania, np. Antyklerykalną Partię Postępu „Racja”, AWS, Inicjatywę dla Polski, Zielonych 2004, Solidarność, Unię Pracy, Unię Wolności (poniżej 1%). Porównanie tych danych z wynikami badań z poprzednich lat pozwalało wówczas zauważyć systematyczne zmniejszanie się grupy młodzieży identyfikującej się z prawicą. Sytuacja ta zmieniła się niespełna półtora roku później, gdy po wyborach parlamentarnych i prezydenckich jesienią 2005 r. do władzy w Polsce doszła partia prawicowa – Prawo i Sprawiedliwość.

Badania sondażowe przeprowadzone wśród maturzystów oraz uczniów ostatnich klas zasadniczych szkół zawodowych dowiodły, że młodzież nie wykazuje dużego zainteresowania polityką⁴. Jako „duże” lub „bardzo duże” określiło swoje zainteresowanie polityką tylko 16% całej badanej młodzieży,

³ Por. *Materiały wyborcze. Lista nr 1 Unia Pracy*. W: *Partie i ich programy. Wybory 1997*. Red. I. Słodkowska i M. Dołbakowska. Warszawa 2004 s. 25; *Materiały wyborcze. Lista nr 4 Unia Wolności*. W: jw. s. 92; *Materiały wyborcze. Lista nr 5. Akcja Wyborcza „Solidarność”*. W: jw. s. 103-104; *Ulotka wyborcza „Plan dla Polski XXI wieku”, AWS, 1997; Materiały wyborcze, Lista nr 6. Sojusz Lewicy Demokratycznej*. W: jw. s. 118; *Materiały wyborcze. Lista nr 7. Polskie Stronnictwo Ludowe*. W: jw. s. 148; *Materiały wyborcze. Lista nr 8. Unia Prawicy Rzeczypospolitej. Tezy programowe Obywatelskiego Komitetu Wyborczego*. W: jw. s. 121; *Materiały wyborcze. Lista nr 9. Ruch Odbudowy Polski*. W: jw. s. 220-230; *Partie i ich programy. Wybory 2001*. Red. I. Słodkowska. Warszawa 2002 s. 114; *Prawo i Sprawiedliwość. Program Prawa i Sprawiedliwości, broszura wyborcza*. Warszawa 2001.

⁴ B. P a j ą k. *Postawy maturzystów oraz uczniów ostatnich klas szkół zawodowych wobec polityki*. W: *Życie polityczne w Polsce. Wybrane problemy*. Red. T. Wallas. Poznań 2004 s. 135, 113-136. Badania przeprowadzone zostały w marcu 2001 r. na grupie 100 uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych. Miały one na celu zbadanie komponentów postawy: poznawczego, emocjonalnego i behawioralnego.

jako umiarkowane – 31% (38% – „małe” lub „bardzo małe”, a 15% – „żadne”). Licealiści wykazują o wiele większe zainteresowanie w tej kwestii (28%) niż uczniowie szkół zawodowych (4%). Również w przypadku tego sondażu mamy do czynienia z trudnościami w określeniu swoich poglądów przez młodzież. Potrafiło je określić tylko 37% ankietowanych (z czego w „zawodówkach” aż 76%, w liceach – 50%). Młodzież nie była zainteresowana większym zaangażowaniem się w politykę (62%). Potwierdza się hipoteza autorki badań, że postawa młodzieży wobec polityki jest negatywna. Przyczyn takiego zachowania jest wiele. Są nimi z pewnością zdarzenia historyczne ostatniego ćwierćwiecza. Zmiany, jakie się dokonały od czasu reform „okrągłego stołu”, spowodowały, iż rzeczywistość stała się trudna do zrozumienia także przez młodzież polską. „Dotknęły one obyczaje, wzory zachowań, mechanizmy konkurencji i kooperacji politycznej, nie omijając wartości ideologicznych i etycznych [...]. Powyższe zjawisko oznaczało światopoglądowe przewartościowanie, ale także poskutkowało polityczną biernością, która dotyczyła większości, nie tylko młodych obywateli”⁵.

Niekiedy brak zainteresowania młodzieży polityką uważa się za zjawisko normalne, świadczące o pewnej stabilizacji młodego demokratycznego systemu politycznego⁶, o tym, że nie jest konieczna walka z nieakceptowanym systemem oraz że młodzi nie mają ochoty buntować się przeciwko „brudnej” polityce. Polska młodzież przełomu wieków przejmuje coraz wyraźniej zachodnie wzorce zachowań i jak dowodzą cytowane wcześniej wyniki badań, nie wykazuje zainteresowania sprawami całego społeczeństwa. Ważniejsze dla niej są wartości prywatne⁷. Najwyższy poziom frustracji politycznej, poczucie braku perspektyw istnieje w grupie młodzieży ze szkół zawodowych, co powoduje z jednej strony jej obojętność w stosunku do systemu społecznego i nieangażowanie się w politykę, z drugiej zaś zaistnienie w agresywnych subkulturach.

⁵ M. Z a r e m b a. *Dzieci hipisów nie chcą głosować*. „Rzeczpospolita” 2.11.1996. Autor pisze: „To, że młodzi Amerykanie nie mają ochoty brać udziału w wyborach, może być tylko odzwierciedleniem stabilności systemu politycznego w Stanach Zjednoczonych i dowodem zniknięcia konfliktów społecznych, na przykład pokoleniowych”. Szerzej: M. K a r w a t. *Młodzieżowe wzorce i stereotypy*. „Studia Politologiczne” 1998 nr 3; K. K o s e ł a. *Postawy młodzieży wobec narodu i patriotyzmu*. „Studia Politologiczne” 1998 nr 3.

⁶ A. K a s i Ń s k a - M e t r y k a. *Zachowania wyborcze młodzieży na przykładzie wyborów w 1995 r.* W: B. R o g o w s k a. *Młode pokolenia Polski*. Wrocław 2000 s. 180.

⁷ M. C z e r e p a n i a k - W a l c z a k. *Niepokoje współczesnej młodzieży*. Kraków 1997 s. 27; K. K o s e ł a. *Młodzież szkolna o rynku i demokracji*. Warszawa 1999 s. 19-20.

Z międzynarodowych badań porównawczych European Value Survey z lat 1999-2000 wynika, iż 78% Polaków uznało demokrację za lepszą formę rządów niż inne; w krajach Europy Zachodniej wskaźnik ten wyniósł aż 89%⁸. W latach 2002-2004 bezwarunkowe przekonanie o wyższości systemu demokratycznego nad innymi formami sprawowania władzy wyraźnie zmalało, aż do najniższego poziomu od 1992 r. Ze sposobu funkcjonowania demokracji w Polsce zadowolonych było w przededniu akcesji do UE tylko 20% dorosłej części społeczeństwa. Był to najniższy wskaźnik w historii polskiej demokracji⁹.

Postawy prodemokratyczne występują wśród młodzieży równie często jak wśród dorosłych o podobnym poziomie wykształcenia. Najogólniej należy stwierdzić, że w dużym stopniu postawy prodemokratyczne młodzieży kształtuje rodzaj szkoły i związane z tym pochodzenie społeczne, materialne warunki życia. Ponad 42% młodzieży z licealnych szkół publicznych oraz 38% z niepublicznych cechowała w 2003 r. postawa prodemokratyczna, przy czym w tej grupie wyraźne było również dążenie do poparcia rządów autorytarnych (odpowiednio 30% i 25%)¹⁰. Natomiast młodzież ucząca się w zasadniczych szkołach zawodowych w większości deklarowała, że nie ma własnych poglądów na temat demokracji jako formy rządów (52%). W dużym stopniu wykazywała wobec niej obojętność (26%). Ten fakt należy uznać za szczególnie niepokojący¹¹.

⁸ *Polacy wśród Europejczyków. Wartości społeczeństwa polskiego na tle innych krajów europejskich.* Red. A. Jasińska-Kania, M. Marody. Warszawa 2002. Podają za: J. Bartzak. „Studia Europejskie” 2003 nr 4 s. 180-183 (rec.).

⁹ *Polska, Europa, Świat. Opinia publiczna w okresie integracji.* Red. K. Zagórski, M. Strzeszewski. Warszawa 2005 s. 133.

¹⁰ B. F r a t c z a k - R u d n i c k a. *Demokracja w świadomości zbiorowej.* W: *Polska demokracja 1989-2003.* Red. J. Wiatr [i in.]. Warszawa 2003 s. 283. O problemach współczesnej demokracji europejskiej szerzej: M. M a r c z e w s k a - R y t k o. *Demokracja liberalna w dobie procesów globalizacyjnych.* W: *Polacy – Polska – Europa. Interpretacja idei politycznych.* Red. T. Godlewski, W. Jurkiewicz. Bydgoszcz 2003; G. Ulicka. *Demokracje zachodnie.* Warszawa 1992; *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza.* Red. A. Antoszewski, R. Herbut. Wrocław 1997; *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej.* Red. A. Antoszewski, R. Herbut. Wrocław 1998; R. D a l t o n. *Citizen Politics in Western Democracies.* New York 1998; G. S m i t h. *Życie polityczne w Europie Zachodniej.* Londyn–Warszawa 1993.

¹¹ Z tym zagadnieniem wiąże się stosunek młodzieży do własnej państwowości i narodu. Zob. K. K o s e ł a. *Postawy młodzieży wobec narodu i patriotyzmu.* „Studia Politologiczne” 1998 nr 3.

Młodzież średnich szkół zawodowych (techników i liceów) lokuje się w środku orientacji – pomiędzy licealistami a uczniami zasadniczych szkół zawodowych. Pod koniec 2003 r. utrzymywał się wśród młodych ludzi pogląd wyrażający przekonanie o wyższości demokracji nad wszystkimi formami rządów. Jednocześnie odrzucali oni istnienie wyjątków od tej zasady. Grupa ta znacząco zmalała w porównaniu z rokiem 1989, przy czym dał się zauważyć wzrost akceptacji rozwiązań niedemokratycznych.

W latach 1996-2003 nastąpił wśród młodzieży zdecydowany wzrost krytycyzmu wobec sposobu funkcjonowania demokracji w Polsce. Pod koniec tego okresu większość polskiej młodzieży (67%) była niezadowolona ze sposobu funkcjonowania polskiej demokracji¹². Największe zadowolenie w tym względzie wyrażali uczniowie zasadniczych szkół zawodowych, największe niezadowolenie – uczniowie techników i prywatnych liceów ogólnokształcących. Interesujące, że zadowolenie z funkcjonowania demokracji wyraża młodzież, która uważa, iż „bardzo” interesuje się polityką. Osoby określające swoje zainteresowanie polityką jako „dość duże” (i „dość poważne”) stanowią grupę najbardziej niezadowolonych.

Jednym z czynników wpływających na poparcie lub odrzucenie członkostwa Polski w Unii były zainteresowania i preferencje polityczne młodzieży. Stosunek respondentów do członkostwa w UE jest silnie zróżnicowany statystycznie preferencjami politycznymi badanych¹³. W tym przypadku również można mówić o braku określenia własnych preferencji politycznych badanych. Stosunek do integracji Polski z Unią Europejską tej kategorii osób i osób o orientacji prawicowej nie jest zróżnicowany. Do roku 1999 zamiar poparcia starań Polski o akcesję do Unii Europejskiej wyrażała głównie młodzież o orientacji prawicowej, zaś sprzeciw częściej deklarowali badani o orientacji lewicowej.

Te ustalenia miały swoje odniesienie do badań CBOS z września 2000 r., ale przeprowadzanych wśród ogółu społeczeństwa. Wówczas wśród elektoratów partyjnych Unii Wolności i AWS idea członkostwa cieszyła się największym poparciem (odpowiednio 79% i 67%). Największymi eurosceptykami byli sympatycy ugrupowania rolniczego PSL (50%). W latach 1998-1999, a więc w okresie rządów Jerzego Buzka, większa akceptacja członkostwa Polski w UE łączyła się z prawicowymi poglądami politycznymi, zaś w latach

¹² Komunikaty CBOS z IV 1996 r., XII 1998 i XII 2003 r.

¹³ A. C y b a l - M i c h a l s k a. *Orientacje proeuropejskie młodzieży. Stan i potrzeby edukacyjne*. Poznań 2001 s. 132.

2002-2003, w okresie sprawowania władzy przez rząd Leszka Millera, poparcie dla integracji wiązało się z orientacją lewicową¹⁴.

Stopień poparcia i zaangażowania młodzieży na rzecz procesu integracji europejskiej zmieniał się w zależności od stopnia mobilności. W literaturze przedmiotu wyróżnia się pięć typów mobilności: „1) zorientowanie pragmatyczne (zainteresowanie tym, co obce, otwartość na świat, identyfikacja z integracją europejską); 2) zorientowanie hedonistyczne (duża mobilność, lecz brak zainteresowania tym, co obce, odrzucenie identyfikacji z Europą); 3) zorientowanie na otwartość i ciekawość (mobilność, przynależność do stron ojczystych, ale i otwartość wobec Europy, akceptacja odmienności innych ludzi); 4) zorientowanie na sceptycyzm wobec „świata zewnętrznego” (brak mobilności, silny związek ze stronami ojczystymi, Europa niemożliwa do zaakceptowania nawet w sensie poznawczym, zagranica nie odgrywa żadnej roli); 5) zorientowanie na rezygnację i odrzucenie (brak mobilności, silne związki ze stronami ojczystymi, Europa nie jest żadnym punktem odniesienia, rezerwa wobec obcych kultur i ludzi)”¹⁵.

W przygotowaniu młodzieży do członkostwa Polski w Unii Europejskiej koncentrowano się głównie na kształtowaniu i rozwijaniu orientacji pragmatycznej i proeuropejskiej. Rzeczywistość potwierdza słuszność wyboru przez młodych ludzi takiej właśnie orientacji. Do najliczniejszych liczebnie należy uznać grupę młodych ludzi zainteresowanych proeuropejsko. Według niektórych badaczy orientacja proeuropejska stanowi zbiór nastawień poznawczych, motywacyjnych, wartościujących, skupiających się wokół problematyki europejskiej. Przejawia się to poprzez preferencje, wybory, nastawienia (postawa wynikająca z zainteresowania jednostki sprawami własnego kontynentu) oraz działania jednostki, przy uwzględnieniu celów i środków ich realizacji. Zawiera ona w sobie trzy elementy: kognitywny (obejmujący wiedzę naukową i potoczną dotyczącą europejskości), emocjonalno-uczuciowy i aksjologiczny (wartościująco-oceniający). Elementy te warunkują zachowanie jednostek. „Istotę działań proeuropejskich stanowi aktywność jednostki nastawiona na podjęcie działań zmierzających do realizacji idei jednoczenia kontynentu europejskiego (wizja przyszłego stanu rzeczy), przy uwzględnieniu, że podmiot jest przekonany o słuszności idei integracji, odczuwa więź z kulturą i tradycją europejską, nazywa siebie Europejczykiem (czyli jednostką świa-

¹⁴ *Polska, Europa, Świat* s. 23.

¹⁵ *Europa w ławce szkolnej*. Red. C. Mojsiewicz, Z. Czachór, B. Przybylska. Warszawa 2005 s. 97.

domą różnorodności wartości, otwartą na nowe doświadczenia, tolerancyjną kulturowo, obyczajowo, religijnie, nastawioną na przyszłość, aktywną, z dużym poczuciem sprawstwa i ciekawością poznawczą)¹⁶.

Jednostka o orientacji proeuropejskiej zmotywowana jest wewnętrznie. Angażuje się w sprawy Europy, ma moc sprawczą, cechuje ją ciekawość poznawcza. Postrzega perspektywicznie. Przekonana jest o prawdziwości swoich poglądów o Europie i integracji europejskiej, a jednocześnie przejawia chęć podejmowania działań na rzecz jednoczenia kontynentu. Czuje się „Europejczykiem” – należy kulturowo do kręgu państw europejskich, odczuwa więź z kulturą i tradycją europejską. Jest przekonana o możliwości zmiany sytuacji i jest w stanie podjąć działania w kierunku realizacji idei zjednoczonej Europy¹⁷.

W wypowiedziach i działaniach jednostek o proeuropejskim nastawieniu można dostrzec wielką estymę i szacunek wobec faktu przewidywanego wejścia Polski do Unii Europejskiej. Wykazują one również wielki idealizm, czasami wręcz europejską megalomanię, nadmierne oczekiwania i nieukrywaną dumę z powodu przystąpienia Polski do struktur europejskich. Wydarzenia związane z tym faktem wyzwalają w euroentuzjastach poczucie wyjątkowości i historycznej misji. Wielu młodych ludzi odczuwa ogromną potrzebę przynależności do potęg światowych. Jako przeciwieństwo takiej postawy można przywołać dla porównania fragment wypowiedzi eurosceptycznie nastawionej młodej osoby, która reaguje często w sposób skrajnie subiektywny, krytycznie oceniając wszystko i wszystkich: „Sprawa referendum unijnego jest dla mnie trochę śmieszna, tzn. popieram ideę przeprowadzenia takiej formy wypowiedzi obywateli w kraju demokratycznym. Jednakże uważam, że takie referendum za późno chcemy przeprowadzić. Co będzie w przypadku, jeśli obywatele opowiedzą się na nie? Wówczas całe zamieszanie w naszym kraju w ciągu ostatnich kilku lat, mające na celu dostosowanie gospodarki do wymogów Unii, zostanie «uwieńczone» porażką. Okaze się, że nasza kilkuletnia praca pójdzie na marne. Wtedy to całe

¹⁶ C y b a l - M i c h a l s k a, jw. s. 41.

¹⁷ Aspekty „bycia Europejczykiem” w perspektywie definicyjnej i historycznej rozważają m.in.: A. Sakson (1996), M. Jastrząb-Mrozicka, (1993), R. Suchocka (1998), W. Weidefeld (2002), P. Löbbecke (1998). Rozważają też problem funkcjonowania pojęcia *Europa* w świadomości społecznej. Społeczeństwo postrzega Europę przez pryzmat procesów zjednoczenia, jako zbiór krajów o określonym poziomie rozwoju, przy założeniu, że będzie to wspólnota wszystkich krajów położonych w jej geograficznych granicach. Wyobrażenie o Europie, funkcjonujące w świadomości ludzi jako pojęcie neutralne, obojętne czy krytyczne, spotyka się najrzadziej.

społeczeństwo zwątpi w możliwość naszego państwa, a także władza rządząca straci wiele w oczach obywateli”¹⁸.

W opracowaniu sumującym dane CBOS na temat stosunku młodzieży do UE autorzy podkreślają¹⁹, że w latach 1996-2003 opinie młodzieży kończącej szkoły średnie i zawodowe o integracji państw Unii Europejskiej systematycznie się zmieniały. Ewolucję tę można określić jako „od wizji altruistycznej do egoistycznej”. I tak np. w 1996 r. 42% badanej młodzieży wskazywało, że intencją krajów dążących do integracji z Polską była głównie chęć niesienia jej pomocy i wsparcia w tworzeniu sprawnej gospodarki rynkowej. Natomiast w 2003 r. dominowało przekonanie (47% wskazań), że chodzi o podporządkowanie krajów słabszych najsilniejszym krajom europejskim. Trudno stwierdzić, na ile zmiana opinii wynika z własnych przemyśleń młodych ludzi, a na ile ze sposobu, w jaki integracja Polski z UE była prezentowana przez środowiska opiniotwórcze, media, szkoły, Kościoł. Pewne zmiany nastąpiły również w kwestii postrzegania skutków przystąpienia Polski do UE. O ile w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych (raporty z 1996 i 1998 r.) młodzież uważała, że Polska w pełni integrując się z UE, uzyska więcej korzyści niż strat (45% i 41% wskazań), o tyle już w 2003 r. najliczniejsza grupa (31%) była zdania że tyle samo korzyści i strat, a nawet że więcej strat niż korzyści (27%). Zatem integracja z UE oceniana była przez młodzież w badaniach CBOS coraz mniej entuzjastycznie. Wraz z kampanią informacyjną o UE i poszerzaniem świadomości młodzieży częściej obawiała się ona niekorzystnych skutków przystąpienia Polski do struktur unijnych.

Wśród argumentów wysuwanych przez zwolenników przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w badaniach własnych, przeprowadzonych w 2004 r., wyszczególniono sześć kategorii czynników, uznawanych przez młodzież za korzystne:

1. Szansa dla Polski (40,7% badanych);
2. Konieczność (19,7%);
3. Poprawa warunków życia (12,3%);
4. Alternatywa dla młodych (5,5%);
5. Szansa dla polskiego rolnictwa (1,1%);

¹⁸ M. S i w k o, *Stosunek młodzieży akademickiej do rozszerzenia Unii Europejskiej, w tym rola mediów* – referat wygłoszony na Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Standardy Unii Europejskiej a polskie realia”, INPiD UAM Poznań, Słubice, luty 2002 r.

¹⁹ *Młodzież polska 2003* s. 61-62.

6. Inne – w kategorii politycznej (wzmocnienie pozycji Polski w Europie, „szansa polityczna”, Unia Europejska – to przyszłość) oraz – względy osobiste, emocjonalne (łącznie 10,8%).

Można tu przytoczyć wypowiedzi badanych, dowodzące powyższych wyborów:

„Bo nie ma już innego kierunku rozwoju, a Polski nie stać na samodzielne funkcjonowanie między dwiema wspólnotami”; „Gdyby Polska nie wstąpiła do Unii Europejskiej, to sytuacja w kraju mogłaby się pogorszyć, a tak przynajmniej może się utrzymać na nie takim najgorszym poziomie”; „Ponieważ jeszcze nie straciłam nadziei na polepszenie sytuacji bytowej, finansowej, socjalnej obywateli Polski”; „Mam nadzieję, że młodzież będzie miała szansę na dobrze płatną pracę, co przyczyni się do zwiększenia stopy życiowej i da możliwości samorealizacji”; „Póki co, Polska nie ma innych możliwości rozwoju, otwarcie rynku pracy powinno pozwolić wielu wykształconym znaleźć dobre warunki pracy, a rolnictwo będzie posiadać zagwarantowany zbyt towaru”; „Ponieważ Polska byłaby otoczona państwami Unii – byłaby państwem niekonkurencyjnym, pozbawionym szans na inwestycje zagraniczne, bez szans na rozwój”; „Uważam, że Polska dzięki przystąpieniu do Unii Europejskiej uzyska korzyści, dzięki którym poziom życia Polaków podwyższy się”.

Akceptacja przystąpienia Polski do Unii Europejskiej może wskazywać na internalizację wiedzy potocznej (intuicja, mity, stereotypy, opinie), jak i wiedzy uzyskanej ze szkoły, mediów i innych instytucji oświatowych i pozaoświatowych.

Wśród argumentów podawanych przez przeciwników przystąpienia Polski do Unii Europejskiej decydujące były następujące czynniki:

1. Akcesja przyniesie więcej strat niż korzyści (44,4%);
2. Uzależnienie Polski od Unii Europejskiej (16,2%);
3. Polska nie jest jeszcze gotowa do akcesji (11,2%);
4. Gwałtowny wzrost cen (8,5%);
5. Zagrożeniem jest emigracja inteligencji (0,1%).

6. Inne argumenty, głównie emocjonalne, pesymistyczne („to nic nie daje”, „generalnie jestem przeciw”, „nie wierzę w to”) (29,6%).

W wypowiedziach młodzieży można dostrzec wiele nieufności: „Ponieważ Polska może utracić swoją tożsamość narodową, będzie musiała sporą część swoich funduszy oddawać do wspólnego budżetu Unii Europejskiej. Poniesiemy więcej strat, niż pozyskamy korzyści”; „Nie jest tak różowo, przed wejściem do Unii mało było wiadomości o tym, co tracimy, nie mówiono

o negatywnych aspektach”; „Dlatego że Polska nie ma perspektyw po wejściu do Unii Europejskiej”; „Nie na takich warunkach, jakie Polska wynegocjowała. To po prostu dla nas klęska”; „Polska ma tak dobrze rozwiniętą gospodarkę, że powinna sama dyktować warunki wejścia do Unii Europejskiej”; „Uważam, że Polska nie jest gotowa na wejście do Unii Europejskiej”.

Można zauważyć także typ mobilności, związany ze zorientowaniem na sceptycyzm wobec „świata zewnętrznego”, jak i na rezygnację i odrzucenie oraz rezerwę wobec procesów rozszerzenia („Nie głosowałem, ponieważ nie ma dla mnie znaczenia, czy Polska będzie członkiem Unii Europejskiej, czy nie. Jest mi to obojętne”).

Generalnie jednak należy stwierdzić, że – w przeciwieństwie do dorosłej części społeczeństwa – poglądy młodzieży na temat charakteru stosunków między Polską a UE nie uległy dużym zmianom. Wielu respondentów różnicuje poziom akceptacji wzajemnych kontaktów między Polską a Unią Europejską. Wśród młodych ludzi przeważało przekonanie, że skutki integracji europejskiej będą bardziej korzystne dla Polski niż dla państw UE. Mimo wszystko młodzież optymistycznie patrzyła w przyszłość i nie dostrzegała ewentualnych strat, jakie może przynieść Polsce akcesja do Unii Europejskiej, zwłaszcza w pierwszych latach członkostwa. Można zatem stwierdzić, iż na poziomie realnym (bez wnikania w uboczne, długofalowe skutki społeczne takiej sytuacji) młodzież jest obok rolników i przedsiębiorców najbardziej prężną grupą społeczną, wykorzystującą możliwości, jakie przyniosła akcesja.

POLITICS, DEMOCRACY AND EUROPEAN INTEGRATION IN THE VIEW OF YOUNG POLES

S u m m a r y

The paper seeks to analyse what Polish young people think about the essential categories of modernity: politics, democracy, and European integration. The author refers to the findings of numerous sociological, Polish and European, studies on the view held by young people in the period that preceded Poland's accession to the European Union. While analysing politics, it has been highlighted what they think about politicians, political parties, and electoral campaigns. The vast majority of young people could not declare their political views. This may be accounted for by the fact that the youth were not interested in politics then, and their attitude towards politics was negative. They appreciated private, personal values, and family life rather than participation in social life. In the group of students from vocational schools one could observe the highest level of political frustration and noncommitment in politics. Now if we compare Polish young people and adults, we can observe an analogous relation towards

democracy. The pro-democratic attitudes among young people were shaped the kind of school they attended, their social status, and living standards. At the turn of the centuries, there was a decisive increase in critical views towards democracy in Poland. With regard to Poland's membership in the European Union, the picture varied in relation to political preferences. The degree of support and commitment of behalf of the process of European integration changed according to the degree of the so-called European mobility. The largest support was manifested by the individuals of pro-European orientation, pragmatic, open to new experiences, culturally and religiously tolerant, oriented to the future, active, and with a high level of curiosity. Despite the constant high support for integration among young people, they also noticed its negative aspects. Together with the information campaign on the EU and extended awareness, young people were afraid of some negative consequences of our accession. Nevertheless, the decisive majority of the youth manifested a positive reaction to Poland's membership in the EU.

Translated by Jan Kłos

Słowa kluczowe: polska młodzież, opinie, polityka, demokracja, integracja europejska.

Key words: the Polish youth, opinion, politics, democracy, European integration.